

LA COMANDA HOSPITALERA D'ULLDECONA. EL CAPBREU DE 1764-67

Per FERRAN GRAU i VERGE

1. L'orde de l'Hospital a la Castellania d'Amposta

La vella orde de Sant Joan de Jerusalem o de l'Hospital es fundà l'any 1048, a partir de la comunitat de monjos que, dirigida pel monjo Gerard, s'ocupava dels pelegrins malalts que visitaven els llocs sants. A mitjans del segle XII, es convertí en orde militar a partir d'una reglamentació específica elaborada el 1120 (Bertran, 1994).

La seua introducció a Catalunya és anterior a aquesta darrera data: una sèrie de donacions de nobles catalans faran cap a Jerusalem via el monestir de Sant Geli, situat al sud de França.

Posteriorment, l'orde es beneficiarà extraordinàriament del esbojarrat testament d'Alfons I el Bataller, en el qual deixava els seus regnes a les ordes militars que en aquells moments existien. Ramon Berenguer IV reduirà l'impacte d'aquest testament, pactant amb la Santa Seu en busca de la renúncia de les ordes respecte dels béns obtinguts, però a canvi aquestes (sobretot el Temple i l'Hospital) sortiran afavorides en el repartiment de les terres conquerides a la Catalunya Nova.

De l'època de la conquesta de Tortosa i emmarcat en el procés d'expansió del feudalisme català, del qual no en podem obviar el seu caràcter de creuada, prové el domini de l'orde de Sant Joan sobre el que

seria l'actual comarca del Montsià (Bonet, p. 277-292). Els santjoanistes o hospitalers se situen, bàsicament, a la zona de la desembocadura de l'Ebre, a partir de les donacions d'Amposta (1150) i Ulldecona (1178). De fet, compartiran tota la ribera de l'Ebre final amb altres senyorius eclesiàstics: el monestir benedictí de la Ràpita, el cistercenc de Benifassà, el bisbat de Tortosa i l'orde del Temple, amb qui mantingueren constants enfrontaments per qüestions de jurisdicció.

Precisament al castell d'Amposta s'establí una de les cases (comandes) més importants de l'orde, de tal manera que el seu prior rebé el títol de Castellà d'Amposta i, després del trencament de la dependència amb Sant Geli (1154), passarà a controlar tots els dominis de l'orde als territoris catalans. Abans de 1179 controlarà també tots els territoris aragonesos dependents de l'orde.

El castellà residí a Amposta fins el 1280, quan Pere el Gran en permutà el senyoriu amb l'orde pel castell de Gallur i la vila d'Onda. A partir d'aleshores, el cap dels hospitalers de la confederació catalano-aragonesa no tindrà una seu fixa fins que, més endavant, acabarà establint-se a Saragossa.

Entre mig, la unitat de la Castellania es trencarà el 1319, després de la incorporació dels dominis del Temple que feia poc havia

estat dissolt. A un costat, al nord de l'Ebre i a l'est del Cinca, hi trobarem les comandes que formaran part del Gran Priorat de Catalunya, i a l'altre, a les terres del sud de l'Ebre i a les possessions aragoneses i valencianes, hi trobarem les comandes que formaran part de la Castellania d'Amposta. Cal dir però que, per tal de no augmentar massa els dominis hospitalers, Jaume II donarà la majoria de terres al sud del riu de la Sénia a la recent creada orde de Montesa.

A la Baixa Edat Mitjana, trobem les següents comandes catalanes de l'orde de Sant Joan formant part de la castellania d'Amposta: Ascó, Horta, la Sénia, la Ràpita, Ulldecona i Miravet. Més endavant s'hi afegiria la de Vilalba (Bonet, p. 317 i Castellvell, Fucho i Vinaixa, p.43), mentre que la de la Sénia s'integrarà a la de Mirambel.

2 . L'organització de l'orde en comandes: la comanda d'Ulldecona.

L'orde era una organització estrictament jerarquitzada: les propietats de l'orde estaven dividides en províncies (corresponien aproximadament als estats europeus del moment), aquestes, en priorats i, aquests, en comandes. Aquesta era, si més no, l'estructura bàsica la qual podia presentar altres divisions.

L'orde comptà sempre amb una organització internacional, justificada a partir de la lluita amb l'infidel, tal i com constaten els diversos canvis de la seu central, que era on residia el Gran Mestre de l'Orde: Jerusalem fins el 1187, Sant Joan d'Acre fins el 1291, Rodes fins el 1522 (quan els turcs la conqueriren) i, finalment, Malta fins el 1798, d'on foren desposseïts per Napoleó. Quan el 1814, l'illa va passar a Anglaterra, aquesta es negà a tornar-la als hospitalers adduint que havien reconegut com a Gran Mestre de l'orde a

Carles IV d'Espanya. La branca espanyola de l'orde subsistí, com a tal, fins el Concordat de 1851, en què s'anul·laren les possibles jurisdiccions privilegiades.

Cada comanda,¹ unitat bàsica de l'orde, fou, suposadament, un centre de vida religiosa i de litúrgia, on es reclutaven nous membres i es retirava als vells. Fou també una unitat d'explotació econòmica destinada a mantenir la pròpia comunitat resident i a produir responsions² en efectiu per a la seu central.

"L'aparició de les comandes no fou uniforme i la seva distribució, irregular en el temps i en l'espai, obeí a criteris de racionalització administrativa, quan l'increment patrimonial o la necessitat de donar autonomia a territoris molt allunyats ho requerien" (Bertran, p.25).

Pel que fa als càrrecs que trobem a les comunitats hospitaleres són, bàsicament: Al capdavant els comanadors, religiosos que les administraven a tots els nivells, econòmic, judicial, religiós i militar, sempre en nom de l'orde. Aquests podien tenir una o més d'una comandes a les seues ordres. Progressivament es convertiran en senyors absentistes que podien arrendar i fins i tot permutar, però mai vendre o empenyorar les propietats al seu càrrec (almenys en teoria).

Les comunitats comptaven també amb un o diversos preveres que tenien l'obligació de servir els actes litúrgics i les funcions de culte de la comanda i de la seua església. La resta de membres, els frares conventuals estaven obligats, tal com passava amb els seus superiors, a complir les tres regles conventuals bàsiques: obediència, castedat i pobresa. Més endavant apareixeran els oblats, que eren gent relacionada amb l'orde però que no estava obligada a complir els vots anteriors. Fins i tot s'acceptaren dones (faran una branca femenina de l'orde) i

matrimonis. Per aquestes vies molta gent de la noblesa es relaciona més o menys estretament amb l'orde.

Així mateix, els comanadors, com a senyors jurisdiccional, tingueren l'oportunitat d'anomenar una sèrie de càrrecs entre les poblacions que dominaven: batlles, sotsbatlles... i també influir en l'elecció d'uns altres que, teòricament eren d'extracció popular: prohoms, jurats...

El distintiu dels membres de l'orde fou una creu blanca de quatre braços d'igual longitud, cadascun dels quals acabava amb dues puntes. Les vuit puntes representaven les vuit benaurances.

L'origen de la comanda d'Ulldecona se relaciona amb la concessió d'Alfons el Cast de la vila i els seus termes a l'orde de l'Hospital l'any 1178. A partir de la documentació disponible, però, és difícil precisar quan s'estableix un a comunitat hospitalera a Ulldecona. Se sap que el 1257 existia ja una comanador a la vila (Almuni, Bonet i Curto, 1995); fins aquesta data hem de suposar que Ulldecona era una sotscomanda d'Amposta (això sembla reflectir la nostra primera carta pobla).

El districte de la comanda d'Ulldecona s'anà repoblant per iniciativa dels hospitalers: la Sénia (1232), Alcanar (1239), les Ventalles (1257) i Freginals (1238). La majoria d'aquests llocs reberen la carta de

població de mans del Castellà d'Amposta, malgrat que la comanda d'Ulldecona ja deguera funcionar. Les seues cartes de poblacions diuen que es regiran segons les costums d'Ulldecona (Almuni, Bonet i Curto, 1995, i Fuguet, 1998).

L'any 1274, el castellà d'Amposta autoritzarà la segona carta de població d'Ulldecona, ara a la Foia, incentivant-ne el trasllat amb una sèrie de franquícies. Quan el 1280 el Castellà permutà amb Pere el Gran el senyoriu d'Amposta, les propietats ampostines que es reservaren els hospitalers (castell i església parroquial entre d'altres) s'incorporaren a la comanda d'Ulldecona, que es convertirà en la casa principal del Montsià.

L'anterior ho comprovem el 1717 quan, segurament obeint ordres de l'Intendent Patiño que preparava el primer cadastre per a Catalunya, Silverio Doz i Español, "rezividor de la orden" i actuant en lloc del castellà Fèlix Josep de Ayerbe, com a cavaller més ancià, fa una taxació (ACA, Ordenes religiosas, armario 30, legajo 3) del valor de les comandes de la Castellania a Catalunya:

"están estimadas por la religión y cargadas en la manera y forma que también aquí se irá expresando, como consta de las tasas hechas por su Religión y su común thesoro, que paran en el ofizio de esta rezividuría:³

	Valor	Está cargada	Paga en líquido	Queda
Vaylia de Miravete	3400 L	45 L 8s	1543 L 12s	1856 L 8s
Azcón	1700 L	31 L 18s	555 L 8s 4	1144 L 11s 8 ⁴
Ulldecona	1600 L	34 L 13s	555 L 2s 8	1044 L 17s 4
Orta	1200 L	31 L 11s	378 L 19s	821 L 1s
Villalba	1200 L	32 L 13s	392 L 2s	807 L 11s
Alcanar i la Sénia ⁵	320 L	31 L 15s	107 L 15s 5	212 L 4s 7

Verificaciones de lo impuesto en las encomiendas de Cataluña y su valor".⁶

Del record de l'època del domini dels hospitalers en la nostra vila podem destacar-ne l'escut, el castell, l'estructura urbana del casc antic i, sobretot, la casa de la comanda entre d'altres molts aspectes no tan materials, com la toponímia, per citar-ne un cas.

3. Estructura del domini senyorial

Com a resultat del sistema feudal, és a dir de les cessions d'autoritat fetes pels monarques a l'edat mitjana, a favor dels diversos poders: els barons (senyories laiques) i certes institucions eclesiàstiques, entre les quals l'orde de Sant Joan (senyories eclesiàstiques), resultava que a l'edat moderna cada nucli de població depenia d'una jurisdicció diferent (reial, baronial o eclesiàstica), sinó és que en depenia de més d'una a la vegada.

Els dos fets bàsics d'una senyoria eren, d'una banda, el dret de recaptar una part de les rendes que produïen les terres de la senyoria (senyoriu territorial) i, de l'altra, el d'exercir uns certs poders de govern sobre els habitants que, en teoria, haurien correspost a l'estat: l'administració de justícia, la percepció de tributs, el nomenament de càrrecs municipals, la conservació de l'ordre públic... (senyoriu jurisdiccional).

Efectivament, ja amb la segona carta de població d'Ulldecona queda clar, i segurament de molt abans, el domini senyorial de l'orde sobre Ulldecona: "Se retiene un huerto cercado de paredes antiguas y nuevas, bajo su dominio perpetuo así como se reserva también, para sí y sus sucesores, *todos los derechos señoriales* (la cursiva és nostra) y un solar competente para la iglesia y cementerio, y para el mercado, plaza, matadero y obrador, a utilidad propia, allí donde sea de su agrado" (Bayerri, p.25).

Es reserva, així mateix, el domini dels

molins vora el riu i divideix el terme en fanecades que cobrarà a raó de 12 diners cadascuna, "con las condiciones debidas, que se especifican".⁷ Insisteix, tal com passava en la primera carta de població, que es regiran segons les Costums de Tortosa, però sempre sota el domini jurisdiccional de l'orde.

Anem a pams, estiga ben interpretada o no aquesta carta de població⁸, hem de concloure que és la base sobre la qual s'alça l'estructura senyorial i els mecanismes de domini dels santjoanistes sobre la Comanda d'Ulldecona i, evidentment, ambdós aspectes se sustenten en el bé primordial de l'època, la possessió de la terra.

Aquesta estructura i aquests mecanismes s'aniran transformant al llarg de l'Edat Mitjana i al llarg de l'Edat Moderna⁹ però, en començar el segle XVIII, i tal i com veurem en el capbreu que estudiarem a continuació, és evident que la base de la riquesa de l'orde seguia sent la terra acumulada en èpoques anteriors. A aquesta caldria sumar-hi vivendes i edificis destinats a la producció (molins, forns...) que, de fet, ja apareixien a la carta pobla, encara que sobre les primeres es digués que les donaven "sin género alguno de servidumbre".

Ara bé, com hem vist i des d'un bon començament, la majoria d'aquestes propietats havien estat entregades a particulars (els vilatans d'Ulldecona) i s'establia amb ells una relació especial anomenada contracte emfitèutic (establiments), pel qual l'orde concedia aquestes propietats a perpetuïtat, amb llibertat total de disposició (això vol dir poder vendre, traspassar, empenyorar...) a canvi d'un cens fix anual en diners o espècies. De vegades, fins i tot no es pagava cap cens, però el que solia ser obligatori era pagar un lliuisme¹⁰ al senyor en cas d'alienació del patrimoni. El senyor

solia, també, mantenir sempre el dret de fàdiga.¹¹ Ambdós drets es traspassaven amb la venda, juntament amb el cens, i el comprador quedava obligat a continuar complint amb aquestes càrregues. Només en cas d'herència directa, de pares a fills, el senyor directe no utilitzava aquests drets.

Aquesta forma contractual, que en la documentació sol aparèixer com a establiment emfitèutic, es qualifica de "quasi-propietat" del propietari útil, es a dir del que explota la propietat. El senyor que ha fet la cessió es denomina propietari directe o censalista. Sovint els propietaris útils subarrendaven (subemfiteusi) part dels dominis que tenien en quasi-propietat, intentant treure més quantitat que la que pagaven. La documentació que aportem només insinua, en part, que aquest era un fenomen corrent a la Ulldecona, però l'estudi d'aquest aspecte depassa en molt les nostres intencions.

El senyoriu territorial hospitaler es completava amb l'existència dels monopolis senyorials: ús dels molins, les carnisseries, la pescateria, les pastures, la ferreteria... obligant-se a tots els particulars a utilitzar-los. Com comprovarem en el nostre capbreu, la majoria d'aquests monopolis els tenia arrendats al comú o universitat de la vila o a particulars.

La Universitat, a l'igual que els particulars, també rebia una sèrie de béns en emfiteusi, pels quals també havien de pagar uns censos. D'aquests béns, que es convertien en béns de propis, els uns simplement s'utilitzaven per al correcte funcionament de l'administració local i no produïen cap benefici (la casa de l'Ajuntament, la del nunci, les que feien d'escola, la dels pesos i mesures...); i els altres, que en la majoria dels casos són els monopolis que acabem d'anomenar, produïen un rendiment superior a la renda que s'havia de pagar a l'orde i servien per

a pagar la resta de les despeses que ocasionava la dita administració municipal (sous dels funcionaris, paper, bagatges...)¹²

Entenem que la vila d'Ulldecona no havia aconseguit aquestes privatives en el moment de rebre la carta de població, sinó que havia estat una lluita d'anys, com ho demostra el seu *Llibre de privilegis*, aconseguit després de lluites seculares amb l'orde i després de nombroses peticions als diversos reis.

Com hem dit, a més del senyoriu territorial i dels monopolis, l'orde completava el seu poder sobre els nostres avantpassats amb el senyoriu jurisdiccional. En el cas d'Ulldecona molts dels antics drets (tragina, intestia, llòsol, cugucia...) segurament ja no es devien emprar, almenys no consten en el capbreu motiu del nostre estudi, però el fet de capbrevar és, en sí mateix, un exercici de jurisdicció que recorda qui té el poder.

De fet, ens trobem davant d'un dels problemes fonamentals: Fins a quin punt l'orde tenia poder jurisdiccional sobre els nostres avantpassats durant el segle XVIII i fins a quin punt l'exercia? I en els segles anteriors? És aquesta una tasca a realitzar. Cal dir que en l'enquesta que presentem com a complement d'aquest treball, el nostre Ajuntament accepta que "esta villa es vasalla dela Inclita, y Sagrada Religión de San Juan de Jerusalem en fuerza de donación hecha por por el Sr. Rey Dn. Alonzo de Aragón...", però només trenta anys després, el 1797, diu que és "villa de realengo" (Ferré, p.233). tot i que l'orde encara cobrava censos a la nostra vila

Pensem que la jurisdicció de l'orde sobre els nostres avantpassats del segle XVIII deguera estar molt condicionada per les lleis de Tortosa i la ingerència reial, aspecte que esperem demostrar en un futur. De moment, tal i com veurem, el nostre capbreu no ens aporta massa pistes en sentit contrari, en canvi hem localitzat un document¹³ del 5

de febrer de 1766, moment en el qual encara s'estava efectuant aquest capbreu, on l'exercici de la jurisdicció queda bastant més clar.

En concret, el Dr. Pasqual Ferrer (personatge que també apareixerà al capbreu) com apoderat del Sr. Josep Cuber, "comanador y recibidor" de l'orde de Sant Joan, convoca l'Ajuntament d'Ulldecona per tal de fer els nomenaments de batlle i sotsbatlle ordinaris "que corresponden a dicho comendador". Els regidors, i particularment el regidor segon en absència del regidor degà, Jaume Villalbí, que fa de "regente la vara", accepta la petició de Ferrer, sempre i quan es complisca el decret del rei de 19 de maig de 1761, en el qual s'ordena que els senyors jurisdiccionals facen els nomenaments com abans del 1717:

"que el procurador de la señoría por esuela notifica al entonces consejo, ahora ayuntamiento, los sujetos que nombrava con expresión de los tres fiadores que dava cadauno de los nombrados para la responsabilidad de sus procederes o purgar taula como todo consta en los libros conciliares... y siempre que hiziese su nombramiento en sujetos hábiles, capaces y no defectuosos con arreglo a dicho Real decreto y antiguas formalidades".

El 5 d'abril de 1766, davant de l'Ajuntament i de frey Bartolome Antonio Idalgo, prior de la parroquial església de Benissanet (era senyal de que no quedava cap monjo a Ulldecona?), com a comissionat del comanador, es fa el nomenament de D. Carlos Ferran, com a batlle i de Francesc Joan, pagès, com a sotsbatlle. Cal precisar que els membres de l'ajuntament havien canviat, com tots els anys, en acabar el mes de febrer.

En general, l'exercici de la jurisdicció no donava massa diners, però si que obligava a complir una sèrie de drets, els quals si

que aportaven diverses rendes als senyors. Per exemple, no podem comprendre el cobrament de delmes i primícies (drets en principi d'origen eclesiàstic però que des de sempre tenen una gran importància en els ingressos de qualsevol senyoriu) sinó és per la pressió del domini jurisdiccional (Ferrer i Alòs, 1987), que en el cas d'Ulldecona es manifestava, tal com hem vist i mentre no trobem altres concrecions, en la presència del batlle o del sotsbatlle dirigint el tribunal ordinari de la vila.

4. El capbreu d'Ulldecona de 1764-67¹⁴

Una de les principals formes de controlar el pagament de les rendes i altres drets dominicals era mitjançant la confecció de capbreus. Els capbreus eren, doncs, uns documents on els senyors anotaven els censos, les rendes, els drets, les propietats, els privilegis, etc., que li pertanyien per raó del seu domini territorial o jurisdiccional, generalment en forma de declaracions o confessions dels particulars o dels col·lectius.¹⁵

Aquests es confeccionaven de forma periòdica, encara que no regularment, i sempre que el senyor tenia la necessitat de fixar o recordar les normes i les persones dels seus dominis subjectes a elles¹⁶. Els súbdits eren convocats mitjançant pregó públic per comparèixer davant del senyor o un representant del mateix que els hi prenia declaració.

El capbreu motiu del nostre estudi fa referència a la comanda d'Ulldecona de l'any 1764 i correspon a la vila d'Ulldecona i el lloc de Godall. A la primera s'hi capbreuaven, a més dels ulldeconins, els emfiteutes de Freginals i de les Ventalles, i amb els de Godall, els de la Galera i l'Ajuntament d'Amposta, aquests darrers només per la part que els corresponia¹⁷.

Es tracta d'una còpia, amb 378 fulls relligats i numerats a l'anvers, de format foli,

escrits per ambdues cares. Consta d'una sèrie de diligències inicials, la crida i l'edicte i la confessió general del lloc i terme d'Ulldecona, d'altra banda ben reduïda si la comparem amb d'altres capbreus¹⁸. A continuació, i individualment, van les 284 capbrevacions particulars, efectuades pels propietaris útils d'Ulldecona, les Ventalles i els Freginals. A partir de la pàgina 206 (anvers) trobem, primer, la confessió general del Comú de Godall i a continuació les 194 declaracions dels veïns de Godall i de la Galera.¹⁹

Cal dir que el capbreu disposa també d'una rúbrica o índex alfabètic de tots els declarants, indicant a la pàgina on apareixen. El text està íntegrament escrit en castellà excepte algunes formules judicials escrites en llatí i el ban i la descripció del terme de Godall escrits en català.

L'acció senyorial de la capbrevació comença a instàncies "de Don Joseph Alexandro Barta infansón del hábito de dicha Inclita (es refereix a l'orde de Sant Joan) domiciliado en la ciudad de Zaragoza" com a legítim procurador general del Il·lustríssim Sr. Joseph Ballester Cavaller Gran Creu de la Inclita Militar i Sagrada Religió de Sant Joan de Jerusalem, comanador d'Ulldecona i de Mallen, que en aquells moments residia a Malta.

Seguidament apareixen els diferents poders que Ballester otorga a Barta i els que aquest, al seu torn, atorga a Pasqual Ferrer i Verdiell, doctor en drets, i a Vicent Ferrer i Verdiell, prevere, germans ulldeconins, que faran de procuradors del dit Barta.

Reproduïm a continuació un fragment dels poders atorgats als darrers:

"en nombre del dicho mi principal y representando su propia persona... pue[n]an los señores procuradores y cada uno de ellos de por sí cabrear, instar, requerir y hazer reconocer confesar y declarar la se-

ñoría y dominio superior y directo de todas las casas, tierras, heredades, fundos o demás rentas y derechos tenidos y sujetos en alodio y baxo el dominio mayor y directo del dicho mi principal como tal comendador de la encomienda de Ulldecona sus miembros y agregados y para dicho fin formar competente tribunal nombrando juez, asesor, escribano, ministro o nuncio y demás oficiales que le compongan para la cabrevación de dichas rentas... y cada uno de ellos (dels procuradors) otorguen apochas, cartas de pago de cualesquiera cantidades de dinero, frutos y cosas que recibieren de ingresos y entradas de los establecimientos, luismos, o por otros títulos y derechos loar y aprovar las ventas, agenaciones y trasposos de los bienes trecederos y alodiales vendidos o que se vendieren agendos y transferidos firmando aquellos por su razón del señorío directo".

Seguint amb la lectura dels dits poders observem que els representants tenen carta blanca davant de qualsevol tribunal per fer el que els sembla més convenient.

El motiu de la capbrevació queda molt clar quan s'afirma que es fa "para que con el transcurso de largo tiempo no se pierdan (es refereix als drets i censos de l'orde), deterioren, ni padezcan perjuicios y menoscavos con dolosas ocultaciones por carencia de noticias, documentos y títulos justificativos que les aseguran y afianzan", complint així amb la doble finalitat i valor dels capbreus: informar i provar (Gifré, pàg.150).

Amb la següent afirmació: "usando de las facultades le competen a éste (al comanador) y le son permitidas y concedidas así por constituciones generales de Cataluña, costumbres escritos de la ciudad de Tortosa, estatutos de la Inclita Religión como por ley y derecho", no podem assegurar fins a quin punt s'extenia la jurisdicció senyorial de l'orde damunt els

vilatans de la Comanda, tot i que es fa referència als estatuts de l'orde.

Tampoc ho podem dir quan es refereix als capbrevadors anomenant-los "*vasallos feudarios*,²⁰ emfiteutas, censuarios, tributarios o redditarios" i els demana "pagar los censos, cánones, luismos, tributos, rédditos y rentas que les correspondan".

És aquesta una qüestió a escatir, malgrat que més a munt aportem documentació que ens aclareix que en aquest moment hi havia un cert domini jurisdiccional (supra nota 13) i, que més endavant, quan presentarem l'edicte del nou comanador que promourà la segona part d'aquest capbreu, en certa mesura ho corroborarem (*infra* nota 35).

De fet, sort hem tingut d'aquestes dues precisions perquè les altres referències que aporta el capbreu no acaben de treure'ns de dubtes. En cap de les "confessions generals", ni la d'Ulldecona ni la de Godall, es farà referència explícita a cap tipus de jurisdicció, civil ni criminal, de l'orde per damunt de les municipalitats, ni tampoc es fa jurament de vassallatge, ni es parla de cap càrrec concret elegit per l'orde, ni de cap altra cosa que ens pugui donar pistes sobre la mateixa. Així doncs, encara estem ben lluny de saber fins on arribava, exactament, el domini jurisdiccional de l'orde sobre els municipis que formaven part de la Comanda d'Ulldecona en aquella època.

Podem, de tota manera, anar fent deduccions indirectes, per exemple en el cas de la confessió general feta per l'ajuntament d'Ulldecona, on no apareixen com a capbrevadors ni el batlle ni el sotsbatlle, funcionaris que depenien directament del senyor qui els escollia, almenys teòricament. Això ens dona pistes de què qui feia la confessió general eren els veritables representants del poble, els regidors i el procurador síndic, la qual cosa,

afortunadament, hem pogut constatar.

La realització del capbreu s'havia de fer "dentro del palacio o casa de dicho Il. Sr. Comendador que tiene en esta villa o en la casa del infrascrito escribano". Si el que acabem de dir és cert per als habitants d'Ulldecona, dels Freginals i de les Ventalles, no ho serà per als convilatans de Godall i de la Galera que capbrevaran a l'ermita de la Pietat.

En els diferents actes del capbreu, a més d'en Vicent Ferrer que feia de jutge del tribunal capbrevador i en Pasqual Ferrer que feia de procurador (representant) de l'orde, hi trobarem a l'escrivà que redacta el capbreu, i per tant fa de notari, en Joan Batiste Montrós i Bonet, "escribano real y público de la presente villa de Ulldecona" i dos testimonis per a cada declaració, que no seran sempre els mateixos. D'altra banda, Emanuel Vilarroya faria de nunci o ministre (també era nunci d'Ulldecona) amb la missió d'anunciar "a són de tambor por los lugares públicos y acostumbrados de esta villa y fijado en el estilado público parage el cartel que antecede" Es refereix al ban que copiem, en part, a continuació:

"Por quanto dicho Il. Sr. Comendador por utilidad y conservación de las rentas, censos, dézimas, premicias, frutos, emolumentos y de qualesquiera otros derechos en qualesquiera título o causa pertenecientes a dicha Inclita religión y su Encomienda les quiera y entienda cabrevar. Se haze saber y notorio a todos y qualesquiera personas de qualquier estado, grado y condición que sean...²¹ pagar diezmos, premicias, censos, luismos, redditos, rentas y qualesquiera otros derechos y assí mismo que tengan y posean alberges, casas, molinos de arina y azeite, ornos, macellos, carnicerías, massias, olivares, viñas, campos, tierras y qualesquiera fundos, fincas, bienes y possessiones tenidos y sujetos, sujetas y gravadas en alodio

y baxo el señorío y dominio superior y directo (de l'orde)... aquellos y aquellas, solapena de comisso, y otras que por derecho y estatutos del presente Principado y Costumbres de Tortosa aia lugar, dentro el término de treinta días contadores del día de la publicación del presente cabreo, confiessen... sin fraude ni ocultación... todas las escrituras, actos, títulos y documentos de sus bienes... y en otra forma dicho término pasado, sepan y entiendan los inobedientes, rebeldes y contraventores y que no havrán cabrevado... que serán irremesiblemente executados con dichas, penas, procediendo contra ellos, por todo el rigor de drecho y justicia, su ausencia no obstante, y se les acusará y exigirá su contumacia y rebeldia. Asignando la hora del tribunal concurso y asistencia para cabrevar desde las ocho asta las onze horas por la mañana, y desde las tres a las cinco por la tarde”.

Acaba dient els llocs on s'ha de capbrevar i els llocs on queda fixat el pregó.

Fixem-nos que les amenaces referides a l'incompliment dels pagaments que hi apareixen explícitament, implícitament ens donen a entendre que devien ser unes pràctiques força usuals. D'altra banda, el termini que es dona per a capbrevar es mostrarà del tot insuficient per una sèrie de motius que anirem detallant, encara que no se'n puguen descartar altres: previsió de temps massa curta, negligència voluntària davant la teòrica obligació...

El dia 12 de novembre de 1764, es produeix el primer acte de la capbreuació, la confessió general dels representants d'Ulldecona:

Domènec Querol, Esteve Munner, Josep Reverter, regidors, i Francesc Montrós, procurador síndic, “con la asistencia de Joseph Domenech y Vidal sosbayle ordinario de la misma (Ulldecona), reconocen que Ballester desde el día del

ingreso y posesión de dicha Encomienda asta el día presente, sin perturbación alguna de dicha Universidad y Común... ha exercido toda aquella jurisdicción que el Sr Rey ha acostumbrado exercer en la ciudad de Tortosa antes de las guerras acontecidas en este Principado en los primeros años de la corriente centuria, originadas después de la muerte del Sr Rey Carlos II,²² arreglada y confirmada al tenor y serie de la sentencia arbitral hecha y promulgada por Gerardo de Palou del Real Consejo de Pedro IV de Aragón proferida en la misma ciudad de Tortosa a 6 de abril de 1370 y a la sobreseguida a ésta profrida en 30 de junio de 1594 en la Real Audiencia de este Principado y según lo contenido y declarado en ella”.

Les sobredites autoritats locals també reconeixen que:

“el señor comendador y sus predecesores en dicha encomienda han acostumbrado y acostumbran recibir, percibir, coger, haver y gozar las dezimas de todos y cada uno de los frutos de los campos y de los arietes y de todas y cada una de las otras cosas de las cuales se ha acostumbrado ha pagar diezmo en y por todo el término de la presente villa”²³

A continuació es precisen els límits del terme municipal:

“el qual término linda y termina a levante con el término de la ciudad de Tortosa mediante el torrente o barranco de la Gale-
ra, a cierso con el término de la villa de la Cenia des de la cueva llamada del Conde hasta dicho barranco de la Galera, a poniente con el reyno de Valencia mediante el río nombrado de Ulldecona o de la Cenia, al mediodia con el término de la villa de Alcanar desde el monte de Puiggros toda cierra delante conforme las aguas discorren y vierten así al valle nombrado Valldepins y en el thenedor de San Jayme de Barberano y parte con el término de Amposta por la

cumbre o altos de la montaña de Monsia según los corrientes y vertientes de las aguas assí a la Foya o vega de Ulldecona; dentro cuyo término particular de Ulldecona están incluidos el lugar nombrado de Ferreginales, y el lugar nombrado de les Ventalles con sus pertinencias” i s'especifica que del primitiu terme es produïren les segregacions dels termes d'Alcanar i de la Sénia, segons instrument fet a Barbastre el 1216 per Bernat de Calidis i còpia que consta a l'Ajuntament d'Ulldecona.

La confessió, que es fa davant els testimonis Joan Batiste Forcadell, escrivà, i Francesc Borja Major, llaurador, continua amb els següents termes:

“que como señores útiles en nombre y representación de dicha universidad y común tenemos y posehemos los fundos, bienes y fincas que baxo se explican sujetos y tenidos en alodio²⁴ y baxo el señorío mayor y dominio directo de dicha inclita religión de San Juan... por ésta a los cánones y censos annuos y perpetuos y a los demás derechos alodiales conforme baxo se narra y son los siguientes”.

A continuació apareixen totes aquelles propietats de les quals l'orde n'ha cedit el domini útil a l'Ajuntament d'Ulldecona:

- 2 taules de “macellería” o carnisseria i 1 taula de pescaderia, per les quals es paga 3 sous i 6 diners de moneda barcelonesa²⁵ el día de la Natividad del Señor y a los derechos de firma, fádiga y luismo al décimo y demás alodiales según la escrita costumbre de la ciudad de Tortosa”. De les dites taules s'especifica que estan situades al carrer dels Sants Màrtirs, popularment anomenat del Forn Nou, i que pertanyen a la vila “en virtud de gracia y concesión hecha por Don Juan de Vilargut Gran castellán de Amposta de feliz memoria lugarteniente general del Gran Maestre de Rodas, según consta en un pergamino del ayuntamiento de 20 de

diciembre de 1337”.

- 2 forns de coure el pa i el dret de fer-ho per 800 s.

- Un “hospicio o mesón” que està situat a la partida dels Hostalets, vora el riu, “a las tierras de la Plana o mas de Napugades, masía del Mangraner” per 4 “capones buenos”.

- Casa del retor o casa de la parroquial església, coneguda popularment per la badia per 1/4 de gallina “y a más de dicho censo por haver entrado dicha casa en mano muerta corresponde dicha universidad siete sueldos y seis dineros de censo annus y perpetuos mientras dicha casa permanezca en poder de dicha universidad o en mano muerta”.²⁶

- Una caseta o botiga “nombrada antiguamente la barbería contigua a la casa del mesón” (que no era el “mesón dels Hostalets”, doncs aquest “mesón” estava situat dins de la vila i era lliure de cens) per 3 d.

- Una peça o part d'una casa “nombrada lo trunat de les garrofes” per 9 d.²⁷

I s'acaba el jurament dels jurats locals dient “y dichas piezas, fundos y bienes son los mismos y aquellos por aquellos que los señores del Ayuntamiento de esta villa en nombre de dicha universidad y común reconocieron y declararon en el último cabreve en fecha 23 de octubre de 1739”.

A continuació van totes i cadascuna de les declaracions dels vilatans i vilatanes d'Ulldecona que tenen alguna cosa que declarar com a propietaris útils de béns de la comanda. La fórmula sol ser la mateixa que han emprat els membres del consistori. Agafem de model la confessió del primer capbrevador particular, Joaquim Gavaldà, llaurador, que la fa el dia 15 de novembre de 1764:

“Séparse por esta pública escritura como yo Joaquín Gavaldá, labrador y vicino de la villa de Ulldecona del Principado de

Cataluña y obispado de Tortosa. De grado y cierta sciencia mediante juramento en solemne forma confieso y declaro al ilustre Señor Bailio (en aquest cas al seu representant, Pasqual Ferrer)... como comendador que es de la Encomienda de esta villa de Ulldecona sus miembros y agregados... con protesta de quedar siempre salvos e indemnes los derechos alodiales... que como señor útil tengo y poseo una heredad de olivar dentro el término dela presente villa en la partida que... que linda... tenida y sujeta en alodio y baxo el dominio mayor y señorío directo de la Inclita Religión... y a los derechos de firma, fádiga y luismo al dízimo, y demás alodiales y del emphiteusis según la escrita costumbre de la ciudad de Tortosa sin responsión de censo. La que me pertenece como a... y es la misma y aquella por aquella que tengo reconocida y confesada en el último cabreve en el... y firmo y juro en solemne forma de derecho a Dios N.S. y una señal de cruz en mano y poder del Rvdo. D. Vicente Ferrer... por ser verdaderas las referidas cosas por cuya causa prometo y me obligo a dicho Sr. Comendador... a sus sucesores... reconocer en todos tiempos los derechos de superior dominio, firma, fádiga y luismo, y demás alodiales según costumbre de Tortosa... la que para su cumplimiento especialmente obligo y todos mis bienes havidos y por haver renunciando todas y qualesquiera leyes y fueros de mi favor y la general del derecho en forma".

Després segueixen la data, els testimonis i la firma del declarant, si sabia escriure (generalment firmava el secretari). En algunes declaracions, sobretot les del final del capbreu que semblen referir-se a nous establiments, s'hi especifica que la fádiga és a 30 dies i el lluíisme és de la desena part del valor de la propietat.

Com hem comprovat a cada declaració

hi apareix: la data; el nom del declarant; l'ofici; la vila; les propietats que té en emfiteusi; la situació i els límits de les mateixes (si és una finca indica el nom dels propietaris de les finques que les rodegen i si és una casa indica els carrers i el nom dels propietaris de les cases de la vora); el valor del cens; si tenia aquestes propietats confessades en el capbreu anterior i la manera com les ha adquirit (herència, compra, permuta...) i, finalment, els testimonis i les observacions.

El muntant aproximat que havia de percebre el comanador per les declaracions particulars dels falduts i faldudes seria de: 26'14L; 30'25 gallines que equivalien a 1089d o 4,54L; 30'5 mesures de blat; 1 mesura de civada i 0'5 mesura d'ordi.²⁸

Aquest muntant, com hem dit, és aproximat, encara que la desviació creiem que és mínima i derivaria del fet de comptabilitzar dues vegades el mateix concepte, sobretot en els casos on s'especifica que alguns dels censos es paguen "en ajuda de".

Cal dir que el valor de tot el capbreuat, com passava amb el valor dels censos que pagava l'Ajuntament, era molt inferior al rendiment que se n'extreia en aquells moments. El seu valor havia quedat molt defasat, tal com ho demostra l'ús simbòlic de les gallines i que els propietaris útils de béns immobles sempre que podien els arrendaven (tornem a recordar el cas de l'Ajuntament).

La quantitat de béns declarats no correspon, i de fet és inferior, a la quantitat de béns que existien a la vila. Ho constatem només comptant el número de cases que apareixen capbrevades que, afegint-hi els masos i sent generós, no sobrepassa la seixantena mentre que en el cadastre de 1742, estudiat per nosaltres mateix, (Grau, 1997) n'apareixien vora 500.

Podria ser que moltes de les cases que

figuren aquí s'haguessen partit i que això no es fes constar, però de fet si que consta quan es diu que paguen "en ayuda de la casa que". Per tant, creiem que és impossible que totes les cases d'Ulldecona paguessen cens a l'orde.

Pel que fa a les propietats agrícoles, és més probable que cadascuna de les que figuren en el capbreu s'hagués dividit al llarg dels temps i que això no hi constés, peròensem que també hi ha una important quantitat de terres que no es capbreuen.

Alguns elements que apareixen en el mateix text ens ho confirmen: L'existència d'unes terres que els dominics tenien a la vora d'un corral a les Ventalles, al carrer dels Corral, i on s'especifica, tot parlant del corral, "que linda a cierso con *tierras francas* de dicho convento". El mateix passa amb unes terres de les monges agustines i d'altres casos que no hem apuntat. Tampoc apareixen el nom de totes les partides cadastrades el 1742 (Virgili, 1999).

Però, en definitiva, torna a ser una altra font diferent al capbreu la que ens torna a treure de dubtes: repassant els protocols notariais del notari Montrós, el mateix que fa de secretari en aquest capbreu, apareixen diverses vendes de terres on clarament s'especifica que "están libres de todo censo, señorío, y cargo".²⁹ Per contraposició, n'apareixen unes altres on si que es fa constar la doble possessió o domini.

És una llàstima que no puguem saber el número de jornals que depenien del domini directe de l'orde en aquells moments, ni quants se n'havien reservat per a la seua explotació directa, encara que intuïm que havien de ser mínims ja que, gràcies a la toponímia, queda clar que l'orde havia traspasat el domini directe d'antigues reserves senyoriais. Aquest és el cas, per exemple, de les terres de les partides de "l'Hort del Senyor"³⁰ i dels "Dumenges".

La qüestió de la toponímia, tant la ur-

ba com la rural, és una qüestió que ens comprometem a treballar més endavant. De moment us adrecem a l'apèndix del final.

Tota una altra sèrie de qüestions se'ns quedaran també al tinter, bé per falta d'informació, bé perquè formarien part d'uns altres tipus d'estudis. Del primer cas podríem parlar, com hem dit, de la quantitat de terres que es conreen (número de jornals), del tipus de conreus, de la importància del regadiu... És una veritable llàstima que el capbreu no ens aporte dades en aquest sentit, així com també se'ns fa difícil averiguar quin tipus de terres pagaven més o menys, perquè molts dels preus ens semblen simbòlics i creiem que es donen més en funció de l'antiguitat de l'establiment que per un altre motiu. Pel que fa al segon cas, podríem parlar de la qüestió de la transmissió de la propietat, i més tenint en compte que a Madrid s'hi troba algun dels capbreus anteriors a aquest (concretament el de 1740), però aquesta serà tota una altra tasca.

En canvi si que voldríem destacar algunes de les declaracions dels particulars de la vila:

- Les de Bernardo Mulet i de Maria Constantí, viuda del baró de Purroi, que eren arrendataris i detentaven el domini directe dels molins de blat que l'orde s'havia reservat a la vila i que curiosament no havia arrendat al Comú. Agafem com a paradigma el cas del molí de "l'Aulivà", que conjuntament amb el de "l'Herbolí", controlava la baronessa, mentre que el molí "del Pas" estava sota la custòdia de Mulet.³¹

Concretament es diu que constava:

"condos muelas e igualmente otro molino baxo y contiguo al referido con una muela corriente construidos ambos en la ribera del río nombrado de Ulldecona o la Senia con todas sus casas, azudes, presas, aseQUIAS, balsas allí contiguas y construidas

para dichos molinos... tenidos y sujetos ambos molinos al canon y censo annuo y perpétuo de diezmo y tercio de todos los granos que en dichos molinos se muelen y de los derechos y percepción de las molturas de dichos granos y los de firma, fádiga, y de luismo al desimo y demás del emphyteusis según costumbre de la ciudad de Tortosa" i finalmente es diu d'aquest i de l'Herbolí, conjuntament, que s'ha de "pagar anualmente a su plazo los referidos censos e igualmente según estilo y costumbre los derechos de diezmo y tercio de los granos que por razón de molturas se percibirán y gozarán en dichos molinos harineros y reconocen en todos tiempos el dominio directo"

- Les dels jurats dels "Ferreginals", Blai Ascensi i Manuel Miralles, que només declaren un forn de coure pa al carrer Major del lloc, pel qual paguen 8 sous anuals.

- La de D. Francesc Tomàs, cavaller, com a procurador síndic de la vila d'Alcanar i en nom d'aquesta reconeix un molí a la partida de Valldepins o del Mas d'en Verge, anomenat de "les Canals", "con dos muelas corrientes y con otra muela baxo de éstas también corriente, con las tierras cultas e incultas annexas al dicho molino que linda... al canon... de tercio y décimo de todos los granos... que en éste se muelen con los derechos de ánima, fádiga de treinta dias, y de luismo al décimo...". De cens base pagaven 3 lliures. És aquesta la única propietat que els d'Alcanar capbreuen dins la Comanda d'Ulldecona, i probablement provenia dels drets ancestrals sobre un molí que es trobava dins del terme d'Ulldecona però que donava servei a Alcanar.

- La de Francesc Antolí, perquè és l'únic cas en què es parla de cases en plural, sense especificar-ne el número³²:

"todas aquellas casas citas, y donstruidas en la Plaza Maior, que lindan

de un cabo, con dicha plaza de otro con calliso nombrado den Ribarroja, con casas de Jayme Arnau, casas de Francisco Borja Maior y del escribano infraescrito". Aquest mateix personatge confessa que és l'arrendatari de les dues escrivanies que s'encarreguen de testimoniar tots els assumptes que porten les dues cúries locals: "La escrivanía de la Curia nombrada de la Llongeta es de la Baylia de dicha reverenda Señoría y la Escrivanía de la Curia ordinaria del veguer o Bayle y Juezes ordinarios de la presente villa de Ulldecona... tenidas y sugetas al canon y censo annuo y perpetuo de seis sueldos, o de un par de capones anuales."³³

- La de Vicent Gil, llaurador, amb d'altres, que capbreuen una heretat a la "Plana dels Abeuradors", en la qual hi apareix les runes d'un molí batà (draper).

- La de Sor Maria Lusinda Marsal, priora del convent de les agustines, que en nom d'aquestes declara un hort a la partida de les Fanecades per un valor de 21 diners anuals, comprat a Joan Antich i del que s'afegeix "y assí mismo pagar anualmente igual cantidad de 21 dineros de dicha moneda por aumento de censo respeto de haver entrado dicha heredad en poder dicho convento como mano muerta y por derecho y título de mortisación en el mismo día de la Natividad del Señor que al todo corresponderá 42 dineros annuos mientras permaneciere en poder de dicho convento" i desapareixeria quan desaparegués la mà morta. Tal com hem dit, ni el convent dels Dominics ni el de les Agustines, pagaven el cens de totes les propietats que en aquell moment tenien cadastrades.

Malgrat que en un principi es donaven només 30 dies per a capbrevar³⁴ hi ha una sèrie d'incidents (els uns queden patents en el mateix contingut del capbreu, els altres, de moment, s'escapen del nostre coneixement) que ho faran del tot inviable.

La primera tongada de declaracions particulars acaben amb Roc Barrera, declarant núm. 191, el dia 5 de setembre de 1765, és a dir un any després del seu inici. No es tornarà a capbrevar fins un any després, el 7 de juliol de 1766.

Entre mig s'ha produït, com a mínim,³⁵ un canvi de comanador i de representant. Concretament el nou comanador del capbreu serà l'Il·lustre Sr. Frey D. Pasqual Borrás Arnal y Bruscas, que a més és comanador d'Alfambra i "jefe de esquadra del Rey de las Dos Cecílias residente en la corte de Nápoles". El seu procurador és Joaquín García, prevere i veí de la ciutat de Saragossa, qui novament atorgarà poders als germans Ferrer i Verdiell, mitjançant escriptura davant de "Liser Moliner", escrivà reial de Saragossa, el 23 de juny de 1766.

Els termes del traspàs dels poders a dits germans són semblants als anteriors, però ara se n'afegeix algun que convé subratllar:³⁶

"a los dos juntos y cada uno de por sí para que en nombre del dicho mi principal... *puedan nombrar y nombren bayle o sosbayle, bayles o sosbayles jurisdiccionales y qualesquiera otros empleos de justicia y gobierno para la dicha villa de Ulldecona* sus miembros y agregados y esto a las personas hábiles y beneméritas que les parezca convenientes para la buena administración de justicia y así nombradas y electas les reciban y tomen el juramento necesario y les den y pongan en posesión de dichos sus empleos de bayles y demás para que... *de que las puedan remover y quitar siendo preciso y necesario nombrando en su lugar otras de nuevo...* puedan los dichos procuradores cabrear, instar, requerir y hazer reconocer, confesar y declarar la señoría y dominio superior y directo de todas las casas... que el comanador "tiene, posehe, percibe".

A la pàgina 135 del capbreu s'hi adjunta

el nou bàndol ordenant la continuació de la capbreuació. De fet, els procuradors especifiquen clarament que com el capbreu iniciat per ordre de l'altre comanador "no se halla finalizado y deseoso aora dicho su señor principal de le continuar y concluir", és ara el moment de finalitzar-lo.

Cal dir que l'encarregat de fer públic el bàndol és el mateix nunci, Vilarroya, i de seguir-ne les anotacions pertinents, el mateix notari, Montrós.

En aquesta ocasió es donaran només vint dies per a capbrevar, que com comprovarem resultaran insuficients una vegada més. Els llocs disposats per a fer les declaracions tornen a ser la casa de la comanda i la casa del propi notari.

El primer capbreuador serà ara Josep Verdiell, llaurador, que declararà el 7 de juliol de 1766 i de manera continuada es declararà fins el 2 de desembre de 1766, finalitzant amb Antoni Fabra. Havien passat 6 mesos i encara del març al juny de l'any 1767, és a dir durant tres mesos més, es faran unes poques declaracions, començant per la del mateix notari del capbreu i la del seu germà.

Pel que fa als declarants de Godall, havien començat les seues declaracions el 9 de setembre de 1765, malgrat que en el capbreu apareixen a la pàg. 206, després de finalitzar les declaracions de tots els ulldeconins (incloses les de l'any 1767).

Els primers en declarar són els membres del consistori i ho faran amb els següents termes:

"Juan Villalbí, bayle ordinario, Pedro Villalbí e Isidro Albiol regidores, y Joseph Antonio Albiol, procurador síndico... allados aora en la Casa de la Hermita de Na Sa de Piedad... en representación, nombre, y voz de la Universidad, y Común de dicho lugar de Godall... declaramos... que las casas, tierras, honores, possessiones y *todo el término de dicho lugar, y pueblo de Godall,*

están tenidos, y sugetos baxo el dominio y drecho, y en alodio, y señorío directo... Y en representación, y en nombre de ésta del noble Señor Comendador... han acostumbrado recibir, aver, percibir, y coger las décimas o diesmos de todos los frutos, redditos, productos, y cosas de las quales la décima, o, diesmo se ha acostumbrado, y acostumbra pagar y dar en dicho lugar”.

Cal parar esment de la part que hem subratllat perquè en aquest cas si que queda clar que tot el terme està sota el domini directe de la Comanda, cosa que no passava en la declaració dels d'Ulldecona. Caldria estudiar a fons aquesta diferència, i més tenint en compte que la possessió de Godall és posterior a la d'Ulldecona, o potser precisament per això! Nosaltres, a falta de fonts empíriques que ens ho confirmen, pensem que té relació amb el tipus de carta de població dels dos llocs i en l'evolució posterior de les relacions entre els comuns i l'orde, i en aquest darrer sentit cal considerar la major força del Comú d'Ulldecona.

En la confessió també apareix la delimitació del terme en català:

“Del Pou Sech tot, camí rel que va de Valencia a Tortosa, fins al pont de la Galera tornant al barranc de Valldebous, o, al toll de Solsó seguint per lo barranc tornant al coll de Chafacols en via a la Comptesa ara la cova de na Marquesa e seguint a la Portella de Narbós y als vetells del Arbós i de allí als bolcadors ara als Camparrons seguint als Castellans, y de allí seguint al camí de la Rovira tornant al dit Pou Sech ara lo coll de Sant Martí.”

Els testimonis de la declaració són Agustí Fabra, teixidor d'Ulldecona, i Josep Albiol de Faustino, llaurador de Godall.

Concretament declaren els següents béns: Un molí d'oli que paga mig almud o mesura de blat, una heretat de terra campa a la partida del Campàs que paga una

mesura d'ordi i una heretat de terra inculta que havia estat de vinya a la partida del Carrascal, exempta de cens.

El primer capbrevador particular serà Josep Verdiell, llaurador, que declararà, el dia 7, una heretat a la partida del Banyador per 3 sous i 6 diners, sent un dels casos excepcionals de Godall que paguen en diners i que segurament ho fa perquè l'ha comprat a Joan Bel, veí d'Ulldecona.

Curiosament, tot apuntant les declaracions dels godallencs, l'11 de setembre de 1765, es fa esment que els dos procuradors de l'orde, els germans Ferrer i Verdiell, agafen unes “calentures” i són substituïts per Mn. Ramon Montrós.

El número de declarants entre Godall i la Galera és de 193. És simptomàtic que, a diferència del que passava amb els capbrevadors d'Ulldecona, aquests quasi sempre paguen en espècie.³⁷ D'altra banda sembla quedar clar, tal com hem dit fa un moment, que tot el terme està sota la jurisdicció de l'orde i que apareixen capbrevades totes i cadascuna de les finques, encara que la majoria d'elles apareixen amb l'anotació “sin responción de censo”, es a dir que no paguen cens.

Tal com passava amb el cas d'Ulldecona, també la capbrevació de Godall es farà en dues fases. En el cas de Godall, però, la majoria de confessions es faran durant la primera fase, unes 170 aproximadament. La darrera confessió d'aquesta primera fase serà la de Joan Tomàs d'Antoni o de l'Albiola, llaurador, que es farà el 30 de setembre de 1765.

La segona fase comprendrà només dotze declaracions, des de Josep Albiol de Faustino a Batiste Arnau, a més de les declaracions dels 30 declarants de la Galera i curiosament l'interval serà bastant més gran, de l'agost del 66 a l'abril del 67.

El comú d'Amposta declararà el 24 de novembre de 1765 (pàg. 360 del capbreu),

entre mig de les confessions dels veïns de la Galera. És una de les declaracions més interessants perquè és l'únic cas en el qual s'indica la part proporcional que es paga de delme pels diferents productes que redituen a l'orde:

“En esta forma y modo, de trigo, zevada y vino a la onzena en los campos, y de azeyte a la quinzena en el molino en azeytunas, o, olivas y del ganado de ovejas y cabras a la onzena en el día que se acostumbra a diesmar y de los demás granos que en dicho término de la villa de Amposta se cogen no está en usso ni en jamás se ha costumbrado pagar dézimas ni primicias”.

Fixem-nos que fins i tot s'hi indica on s'ha de fer la delmada.

En el capbreu s'hi constata també la mort del notari Montrós, el 10 de gener de 1770. El seu substitut, Mariano Blasco, agafarà només les darreres set declaracions, que semblen les declaracions de nous establiments

Conclusions:

El present treball pretenia ser un estudi puntual (diacrònic) però exhaustiu dels drets de l'orde de l'Hospital a la comanda d'Ulldecona, a meitat segle XVIII. Només ho hem aconseguit en part. De fet, sovint comentem amb estudiosos d'aquestes terres, i en particular d'Ulldecona, el nostre desànim quan comparem la informació que sembla desprendre's de la documentació obtinguda de l'Ebre cap amunt, amb la que arriba a les nostres mans respecte de les nostres terres. Això sense comptar amb l'evident buit bibliogràfic. La informació aportada pel capbreu motiu del nostre estudi ha estat fidel al tòpic del qual ens acabem de queixar.

Malgrat tot, creiem que hem pogut extreure una sèrie de conclusions prou interessants:

- Tots els habitants de la comanda estaven sota la senyoria jurisdiccional del comanador, encara que no sabem fins a quin punt i sota quines premisses s'exercia la mateixa³⁸. Només podem precisar que elegia alguns càrrecs (batlles, sotsbatlles...) i controlava les cúries (tribunals) locals, tant la civil com la criminal. Cal no perdre de vista el centralisme borbònic des del Decret de Nova Planta i el fet de què les resolucions havien de tenir la confirmació d'instàncies superiors (la Cúria tortosina com a mínim).

- La senyoria territorial abarcava tot el terme i tot el casc urbà a Godall i a la Galera, mentre que a la resta només ho feia en part. Es probable que hi haguessen ocultacions en les declaracions. Segons Navarro (1981-82, pàg.178), un dels motius de capbrevar periòdicament era, precisament, per evitar-ho.

- El muntant que rebia el comanador pels censos derivats del seu domini directe sobre els béns capbreuats era mínim³⁹, però el fet de controlar els drets sobre les vendes i traspessos del domini útil (lluïme i fàdiga), a més del que es percebia pels delmes, feia apetitosa la regència de la comanda.

- Pel que fa als censos, aquests no són pas proporcionals a les terres que es tenen en emfiteusi: No paguen més els que tenen més domini útil, ni els que el tenen a les millors partides; depèn de quan es va fer l'establiment i en quines condicions.

- En l'època del capbreu, la regència de la comanda no era directa, doncs solia arrendar-se. Desconeixem els termes en què es feia aquest arrendament, però sabem que el quadrienni 1794-98⁴⁰ es va arrendar per 5200 L, i que el quadrienni 1767-70 (dada molt propera a la del nostre capbreu) produiria uns guanys de 4933L a la companyia que l'havia arrendat.⁴¹

- A partir del capbreu només sabem els productes que es delmaven i en quina part ho feien al terme d'Amposta. Tal com hem explicat, per informacions complementàries, sabem que es delmarien diferents productes fins al segle XIX.

- El capbreu no aporta tota la informació socioeconòmica que voldríem però no podem menysprear la informació que ens dóna pel que fa a les ocupacions dels declarants, els béns que tenen com a emfiteutes i els censos que paguen, l'arrendament d'alguns monopolis senyorials, les formes de traspàs de les propietats... Tampoc podem oblidar les informacions colaterals: toponímia urbana i rural, descripció dels termes, caps de casa, etc.

- Lògicament no podem explicar si en el moment de la realització d'aquest capbreu hi havia una minva o una revitalització dels drets senyorials a la comanda d'Ulldecona, però sí que en constatem una sèrie d'aspectes que cal considerar: no apareixen les típiques prestacions personals, pròpies del feudalisme; no es presta ni el jurament ni l'homenatge de fidelitat; per l'enquesta que apareix en aquesta mateixa miscel·lània, comprovem que hi ha un enfrontament pels arrendaments de les herbes entre el consistori; la presència de l'orde dins la comanda es limita als seus procuradors i als càrrecs elegits, que no són sempre d'absoluta fidelitat i, finalment, l'exercici de la jurisdicció no queda gens clar. Tot l'anterior ens pot fer pensar que estem en un moment de minva dels drets senyorials, però no es pot afirmar res mentre no haja un estudi evolutiu. Finalment, cal no oblidar que l'abolició definitiva de les senyories encara estava força llunyana.⁴²

- Podia ser que els que tenien més terres en emfiteusi haguessen sabut adaptar-se

millor a les crisis econòmiques de l'edat moderna???

APÈNDIXS

1-Toponímia rural:⁴³

Partides:

- Bacallans
- Bacallans, plana dels
- Carbonera
- Carbonera (Camí del bosc)
- Camí de Trayguera
- Camp del Senyor o Tàpies
o Camp de l'Erbolí
- Carrascal (a Godall)
- Carrascal o Pruneres de na Gata
(a les Ventalles)
- Colomer d'en Prades o de na Alberta
- Coma d'en Fortuny o Corral
de Sayfores
- Arraval, la
- Abelleret (camí de la Plana)
- Abelleret o coll de na Pujades
- Coll de na Pujades (la Torreta)
- Bassa de na Pegueres
- Cantarelles
- Barranc del Mangraner
- Camí del Torn
- Bassa del Coll
- Bañador
- lo Clos
- Bassa de na Miralles (actual bassa del Montsià). També apareix com a partida De lo Sitjar
- Lligallo del Vallès, vulgarment lo Clos
- Collet de la Barona (camí d'Ulldecona)
- Espinalet
- Olivera d'en Puig
- Post d'en Cervera
- Hort del Peyró Nou
- Puig Garret o Herbolí
- Masia d'en Calaf, al Puig Garret o riu
- Puchols
- Mas de Mulet
- Pedrera
- Mesquites (Ventalles) o Vall de Barberà

- Placha d'en castell o coveta dels gats
- Camí del Bañador o forn dels cànters
- els Dumenges
- Fanecades: de davall les eres dels pobres al Pradet
 simplement Fanecades
 horta de les Fanecades
- Foia
 de les Ventalles
 camí del Torn
 o sénia d'en Torres
 al Colomer d'en Prades
 als Albellons o muntanya de l'ermita
 Sort d'en Picó
- la Plana
 Bassa d'en Martorell o d'en Giner
 Masia d'en Gilabert
 Caseta de na Estellera
 Masia la Seniola
 dels Abeuradors
 Camp del Senyor
 al Mangraner
 dels Bacallans
 Masia d'en Canalda, abans de Joan Ebrí, abans de Gilabert
 Tàpies
- Hort del Senyor (del sr. Comendador)
- Horta dels Puchols
- Hostalets
- Horta de Sitjar
- Pedra Alta o Carrasca d'Ascó
- Pou de les Piques
- Vallàs
- Sénia d'en Torres
- Sortampla
- Séquia de la Foia
- Vallampla
- Vallmitjana
- Vall de l'Astor (barranc)
- Ventalles
 davant Peyró
 a les Quarterades o esquarterades
 a la Foia
 al Noguer
- Masia Constantí
 sequia de la masia
- Pas de Godall
- Pas del Garrofer o horta de l'Argamassa o de na Pastora
- Montcada
 a l'hort del Señor
- Pou de carrascal
- Rueda o Cogula, limita amb l'aygüera
- Torn, camí del
- Sitjar, lo
- Tossal d'en Blanc
- Coll de l'Arbolí o Mas de Sant Martí
- La Plana dels Hostalets
- Hort de Peyró Nou (camí del Castell)
 Sortampla
 Mesquites
 al Colomar
 a la Carrerassa
 prop de la bassa
 Pou de Magrasa
 camí de la Costa
 barranc de Sant Joan o riba d'en Saura
 Coveta de la Gallina
 heretat de la Somereta
 Valldepins o Mas d'en Verge a les Canals
 les Costes.
 Finques de ulldeconins al terme de Godall:
 Cometa; Cova d'en París; Morrallès –o mas d'en Fornós-; Merades; Quintana a les Figueres; Solsó-la Pleta-; la Serra; Pou de la Perera; les Comes; Pas de Godall; Racó del Coixo; maset de Bordes.
 Altres topònims rurals:
 Sèquia de l'Escorredor; camí dels Templers; camí de Valldebous, també Barranc; Salt del Masot; Boveral; sèquia de les Eres; lligallo del Torn, també camí del Torn; camí del Rosech; camí de la Plana; lligallo de la Carrerassa; reguer de la Granada; camí de l'anell de la Granada; marge dels Ragadells; sèquia Major; Montsià; garrigues comunes del Boveral al costat del mas de la Pastora; camí del Castell o del calvari;

2- Toponímia urbana:

Carrers o "callisos" (carrers petits): dels Jueus -és el carrer del Carme-; dels Capellans; Sants Màrtirs o del Forn Nou; del Pes; d'en Guàrdia (cerca de las cuatro esquinas del Mesón) –podria ser el carrer de l'Embut?-; de Llongetta; de Ribarroja; Vell; Plaça Major; Placeta del comanador; "del Vallàs que ahora es tierra o huerta".

Altres topònims: casa parroquial; "Mesón" i botiga de la barberia anexa; casa del "Trunat de les garrofes"; "Palacio del Comendador"; Torre del Portal de Morella; corral fora Murada "Inmediata al Patio o Plaza del Firal cerca al Portal de Valencia"; camí de la Muralla i corral anomenat de "la Cochera" vora Plaça i carrer Vell; caseta que abans s'anomenava "el corralet del Terç": convent dels dominics; convent de les Agustines; casa de les carnisseries al carrer Major.

3- Emfiteutes d'Ulldecona, propietats i censos

Malgrat que tenim una base de dades amb aquesta informació considerem que, de moment, és irrellevant aportar-la per dos motius fonamentals:

- Perquè considerem que un llistat amb la informació dels elements citats al títol, pel que fa a aquest treball en concret, no afegiria cap coneixement significatiu al que ja hem escrit. Deixem per més endavant treballar de manera més profitosa aquesta informació.

- Perquè ja presentàrem al seu temps una relació dels veïns de la Ulldecona de meitat del segle XVIII (Grau, 1997).

BIBLIOGRAFIA:

ALMUNI, V.; BONET, M. i CURTO, A. (1995). *De l'Edat Mitjana al Montsià. Els castells*. Ed. Museu d'Amposta.

BAYERRI, E. (1951). *Llibre de privilegis de la vila de Ulldecona*. Imp. Blanc, Tortosa.

BONET DONATO, M. (1994). *La orden del Hospital en la Corona de Aragón. Poder y gobierno en la Castellania de Amposta (ss. XII-XV)*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

CÁRCEL ORTÍ, M.M. (1994). "La Comanda d'Ulldecona de Sant Joan de l'Hospital. Regest documental (1097-1384)" dins *Rails*, n. 3. Ulldecona: Centre d'Estudis d'Ulldecona.

CASTELLVELL, V.; FUCHO, F.; VINAIXA, J.R. (1994). *Un cens del segle XV. Els habitants de la batllia de Miravet i les comandes d'Ascó, Horta i Vilalba segons el maridatge de 1492*. Tarragona: Imp. Virgili.

D. A. (1994). "Dossier: L'orde de l'Hospital i la Corona d'Aragó: dels orígens a Rodes" dins *L'Avenç*, n. 179. Barcelona: L'Avenç. En especial hem consultat l'article de BERTRAN, P. "L'Orde de l'Hospital a Catalunya. Els inicis"

FERRER I ALÓS, LL. (1983). "Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès al Bages (s. XVIII)", dins *Estudis d'Història Agrària*, 4. Barcelona: Curial Edicions.

-(1987). *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya central (segles XVIII-XIX)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

FUGUET, J. (1998). *Templers i hospitalers a les Terres de l'Ebre*. Barcelona: Rafael Dalmau, ed.

GIFRÉ RIBAS, P. (1997). "Senyors i

vassalls" dins *Història. Política, Societat i cultura dels Països Catalans*, vol.4. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana

GRAU VERGE, F. (1995). "Alguns aspectes descriptius de la Hisenda Municipal d'Ulldecona del decenni 1761-70" dins *Raïls*, n. 6. Ulldecona: Centre d'Estudis d'Ulldecona.

-(1997). "La vila d'Ulldecona segons el cadastre de 1742" dins *Raïls*, n. 10. Ulldecona: Centre d'Estudis d'Ulldecona.

GUAL I VILA, V. (1994). "Barberà i els Hospitalers el 1678" dins *Actes de les primeres jornades sobre els ordes religiosos-militars als Països Catalans. Segles XII-XIX*. Tarragona. Diputació de Tarragona.

MIRET I SANS, J. (1910). *Les cases dels templers i hospitalers a Catalunya*. Barcelona.

NAVARRO, LL. "Análisis comparativo entre un capbreu y un catastro: Vilagrassa (Tarragona) 1685-1717".

NAVARRO, LL. I SABATÉ, J.M. (1994). "Terme del Cogull, Comanda de Barberà de l'Orde de Sant Joan. Dades per al seu estudi" dins *Actes de les primeres jornades sobre els ordes religiosos-militars als Països Catalans. Segles XII-XIX*. Tarragona. Diputació de Tarragona.

ORTEGA PÉREZ, P. (1985) "El capbreu de Miravet de 1659: Aspectos económicos y sociales" dins *Quaderns d'història tarraconense*, V. Tarragona: Diputació de Tarragona.

ORTEGA PÉREZ, P. (1990). *Els hospitalers a la Ribera d'Ebre. Benissanet, ss. XVI-XVII*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

ORTEGA PÉREZ, P. (1994). "L'orde de l'hospital als Països Catalans durant l'època moderna i contemporània" dins *Actes de les primeres jornades sobre els ordes religioso-militars als Països Catalans. Segles XII-XIX*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

PORTA, J.M. (1994). "El senyoriu de l'Orde de l'Hospital a Pira el 1701: aspectes jurídics" dins *Actes de les primeres jornades sobre els ordes religiosos-militars als Països Catalans. Segles XII-XIX*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

ROYO MARTÍNEZ, J. (1988 (1997) 2a edició). *Un señorío valenciano de la orden del Hospital: la encomienda de Torrent*. Torrent: Ajuntament de Torrent.

ROVIRA I GÓMEZ, S. (1994). "Els béns agraris i urbans de l'Orde de l'Hospital a les comarques meridionals de Catalunya. Segle XIX." dins *Actes de les primeres jornades sobre els ordes religiosos-militars als Països Catalans. Segles XII-XIX*. Tarragona: Diputació de Tarragona.

TORRAS I SERRA, M. (1994). "Els béns de l'Orde de l'Hospital a Sant Iscle de Bages. Segles XVII-XVIII" dins *Actes de les primeres jornades sobre els ordes religiosos-militars als Països Catalans. Segles XII-XIX*. Tarragona. Diputació de Tarragona.

VIRGILI, J. (1999). "La toponímia dels termes municipals d'Ulldecona i Freginals

(Montsià), segons el cadastre de 1742" dins *Actes del XXIII Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica*, 1997. Ulldecona. Butlletí de la Societat d'Onomàstica.

NOTES

¹ No s'anomenen definitivament així, fins al segle XII.

² Segons el Diccionario de la Lengua Española de la Real Academia de 1970 responsió significa en aquest cas "tanto con que contribuyen al Tesoro de la Orden de San Juan los comendadores y los demás individuos que disfrutan rentas".

³ En aquesta i en totes les notes que venen a continuació he respectat l'ortografia de l'original, excepte pel que fa a les majúscules, els accents i la puntuació.

⁴ L vol dir lliures, s són els sous i el que va al darrere són els diners que, allà on puc, abrevio amb la lletra d. Cal tenir en compte que una lliura era equivalent a 20 sous (de fet els sous són només una moneda de compte) i un sou és equivalent a 12 diners.

⁵ Alcanar i La Sénia formaven part, en aquells moments, de la comanda de Mirambel.

⁶ El valor de les comandes no té perquè ser directament proporcional a la riquesa dels pobles que en formaven part. Així Ulldecona, almenys pel que fa al segle XVIII, és la població que paga més cadastre de totes les Terres de l'Ebre, després de Tortosa.

⁷ No hem tingut accés a la Carta Pobla original i no sabem a quines condicions es refereix.

⁸ Malauradament, ens hem de basar en una font que sabem d'antuvi que no és de total confiança, peròensem que, en el cas concret d'aquesta carta, no es produeixen distorsions importants.

⁹ Maria Bonet n'ha fet estudis, sobretot pel que fa a l'època medieval, que desitgem que amplii en un futur. Pel que fa a l'edat moderna hi ha un buit d'estudis que esperem que desaparega el més aviat possible.

¹⁰ Dret que rebia el senyor directe en cas de venda o traspàs a títol onerós d'una possessió feudal i per extensió emfitèutica, i quan aquest no feia ús de la fàdiga. Fou una de les prestacions més combatudes pels emfiteutes.

¹¹ Dret de prelació que tenia el senyor directe a adquirir un immoble emfitèutic i reintegrar-lo al domini directe quan el posseïdor del domini útil el volia alienar a un tercer.

¹² Vegeu GRAU, F.: Rails, núm.6 , i l'enquesta amb el títol "Respuestas de las preguntas hechas por el M. Il. Sr. Intendente a los regidores de la villa de Ulldecona" que apareix en l'apèndix documental d'aquesta mateixa publicació.

¹³ Arxiu Històric Municipal d'Ulldecona (AHMU), capsa 18 de la documentació antiga catalogada per A. Ferré.

¹⁴ Arxiu Històric de Tarragona (AHT), fons notarial d'Ulldecona número 2325, capsa 47. Totes les còpies literals que apareixen a partir d'ara, si no es diu res en contra, són d'aquest capbreu.

¹⁵ Per a fer la part introductòria de l'estudi del nostre capbreu ens hem basat en els treballs de Ortega (1985), Porta (1994) i Navarro i Sabaté (1994).

¹⁶ Mentre que a Catalunya, després de la sentència Arbitral de Catalunya, els senyors podien capbrevar sempre que volguessen, a València, aquesta possibilitat es limitava a un període mínim de 10 anys després de les Corts de 1645. Vegeu Gifré, pàg. 150

¹⁷ De fet, Amposta era bàsicament de jurisdicció reial, però tenia una sèrie de béns que pertanyien a l'orde.

¹⁸ Vegeu estudis sobre capbreus de Porta, Navarro i Sabaté, Gual, Torras...

¹⁹ Concretament a la pàgina 354 (anvers) comença la primera declaració d'un galerenc i a la 360 declararà el comú d'Amposta. De vilatans dels quals s'especifica que són de la Galera n'apareixen 30.

²⁰ La cursiva és nostra.

²¹ En el cas de la comanda d'Ulldecona aquesta és una afirmació ben certa, perquè capbreven des de nobles, el baró de Purroy per exemple, fins a petits llauradors.

²² Això de què "ha exercido toda aquella jurisdicción que el señor rey..." és, de fet, una altra pista del senyoriu jurisdiccional de l'orde damunt d'Ulldecona, però seguim sense conèixer-ne les condicions.

²³ Els comanadors o els arrendataris de la Comanda d'Ulldecona extreien la major part de les seues rendes d'aquests delmes, no pas dels censos que cobraven com a propietaris directes i que apareixen en aquest capbreu. De tota manera, com hem

dit, una de les finalitats importants dels capbreus, i en definitiva del domini jurisdiccional dels senyors, era recordar qui tenia el poder i a la vegada servir de coacció per a què ningú es negués a pagar els delmes. Per un material, que molt amablement ens ha cedit la bona amiga Núria Sauch, procedent de l'Archivo Histórico Nacional (AHN) Ordenes Militares, legajo 8328, sabem que el 1822 es cobraven mitjos delmes dels següents productes: blat, civada, faves, guixes, pèsols, cigrons, palla i vi. Hem de suposar que els delmes als quals es refereix aquest capbreu es refereixen, com a mínim, als mateixos que apareixen el 1822.

²⁴ Aquí alou no vol dir, evidentment, en plena propietat sinó que indica la possibilitat de fer amb aquestes propietats allò que es vulga: arrendar...

²⁵ Amb l'enquesta que s'acompanya en aquesta mateixa revista, comprovem com el valor que l'Ajuntament extrau per l'arrendament d'aquestes i de les altres propietats que l'Ajuntament té en emfiteusi és molt superior al cens que en paga a l'orde.

²⁶ Les propietats que passaven a ser de mà morta perdien el dret del lluíisme, perquè no es podien vendre ni traspassar i per això que s'augmentava el seu cens.

²⁷ Tal com passava amb la badia es diu d'aquestes dues peces darreres que "tal como han entrado en poder de dicha universidad ... fue convenido y tratado entre el nuestro Señor Comendador F. Don Romualdo Simón de Pallarés y los entonces jurados de parte del Común haver de pagar éste por el derecho de amortización anualmente 3 sueldos y 6 dineros"

28 Segons el capbreu de gallina equivalia a 9 diners. Així mateix s'especificava que un almut equivalia a dues mesures.

29 AHT, fons notarial d'Ulldecona, capsa 48.

30 Recordem que a la segona Carta Pobla, els hospitalers s'havien reservat un hort.

31 Curiosament hem trobat un acte de conciliació del 1814, en el qual Bernardo Mulet (segurament el mateix que ens apareix aquí) i Pasqual Adell, en nom del Baró de Purroy (el successor del baró que aquí consta com a mort), reconeixen haver deixat de pagar l'arrendament durant la Guerra del Francès per la normativa que dictaminaren els diputats de Cadis i que, en aquells moments, en Ferran VII havia revocat. Això ho fan davant de Pere Boix, l'apoderat de Maria Sabater, col·lectora de l'orde i viuda del darrer col·lector, Valentí Borràs.

32 Per tant ens podria induir que hi ha una efectiva divisió de les cases.

33 Hem de suposar que dos capons equivalien a 6 sous.

34 Recordem que se'n fa referència explícita al bàndol. Vegeu supra pàg. 9.

35 De fet en la documentació que aportem a la nota 13 apareix un altre comanador, Josep Cuber, que no sabem si ho era de la comanda d'Ulldecona o de tota la Castellania.

36 Observarem que la part subratllada confirma el que dèiem al document que presentàvem a la nota 13 (vegeu supra). De fet, no ens hem atrevit a confirmar la part

subratllada fins que no hem trobat aquest document annex.

37 La qual cosa beneficia al comanador o a l'arrendador de la comanda, sobretot si es té en compte que els preus tenen una tendència alcista durant el segle XVIII. (cal que pose bibliografia?)

38 No sabem quanta gent era vassalla, ni quanta era súbdita, entenent que els primers, a més d'estar sota la jurisdicció senyorial posseïen terres en emfiteusi, mentre que els segons simplement estaven obligats per les relacions jurisdiccionals.

39 El valor dels censos, en general i tal com hem exposat, havia quedat desfasat.

40 AHN, Ordenes Militares, leg. 8103.

41 Catàleg del fons comercial de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, B.191. La companyia estava formada per cinc socis, Josep García i Magret d'Altafulla, Jaume Palau i Molas, Josep Bover de la Pobla de Montornès, Manuel García i Josep Llagostera. El primer n'obtindria un 6/19 dels guanys, el segon i el tercer un 4/19, el quart un 3/19 i el darrer un 2/19.

42 Segons Rovira, en el moment de la desamortització dels bens de l'orde, l'any 1855, l'Hospital tenia les següents possessions al Montsià: 30 a a la partida de Sant Joan a Amposta, 70a i 25 ca a la mateixa Amposta, 40a i 25 ca a la Ràpita, això pel que fa a les propietats rústiques, i el castell d'Amposta i el d'ulldecona pel que fa a les propietats urbanes, que ocupaven un total de 1216 m².

43 Més endavant esperem completar, aclarir i millorar aquesta informació.